

Sabina Tabaka
Ośrodek edukacyjno-muzealny
Karkonoskiego Parku Narodowego w Szklarskiej Porębie

Edukacja ekologiczna w Karkonoskim Parku Narodowym

Istnienie i działalność Karkonoskiego Parku Narodowego oparte są na rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 16 stycznia 1959 roku o utworzeniu KPN i podporządkowane głównym celom, dla których Park utworzono:

- ochronie przyrody,
- udostępnianiu parku do badań naukowych,
- **działalności edukacyjnej,**
- udostępnianiu Parku do zwiedzania.

Działalność edukacyjna KPN opiera się na Programie Edukacji Ekologicznej Karkonoskiego Parku Narodowego, który jest sukcesywnie uzupełniany programami wykonawczymi. Opracowywane są one przez pracowników edukacyjnych Parku.

Edukacja ekologiczna nie jest nauką wyłącznie o przyrodzie, środowisku i problemach ekologicznych.

Dlatego też opracowując nasze programy mamy na uwadze przede wszystkim to, że ich efektem ma być świadomość, która pozwala zrozumieć potrzebę ochrony przyrody, wyznacza sposoby postępowania, zmusza do podejmowania decyzji przyjaznych dla środowiska. Metody, formy i treści naszych zajęć dostosowujemy do wieku

uczestników, nastawiamy się na pobudzanie, aktywizowanie i rozwijanie działalności poznawczej dzieci i młodzieży, rozwijanie ich twórczych postaw i skłanianie do podejmowania różnorodnych działań kreatywnych, zaznajamianie z pożądanym społecznie systemem wartości i kształtowanie przekonań o konieczności przestrzegania ich we własnym postępowaniu.

Specyfiką Karkonoskiego Parku Narodowego jest znaczna liczba turystów (ok. 2 mln rocznie). Do tej rzeszy ludzi, często niefrasobliwych i nieprzywykłych do obcowania z przyrodą „na żywo” także musimy dostosować nasze działania edukacyjne. Adresaci naszych programów są podzieleni na grupy:

1. społeczność lokalna i turyści odwiedzający Park – w tym dzieci, młodzież i studenci,
2. nauczyciele,
3. osoby niepełnosprawne,
4. przewodnicy turystyczni,
5. ludzie pracujący na terenie Parku (pracownicy KPN, schronisk, GOPR, firmy obsługujące ruch turystyczny na terenie KPN).

Główne cele edukacyjne KPN to:

1. uzyskanie pełnej akceptacji dla potrzeb ochrony przyrody na terenie KPN, szczególnie u osób odwiedzających Park oraz u społeczności lokalnej,
2. podniesienie świadomości ekologicznej, kultury zwiedzania oraz uwrażliwienie na potrzeby ochrony przyrody Parku,
3. szerzenie wiedzy o walorach przyrodniczych i kulturowych KPN.

Powyższe cele porządkują ilość i zakres zadań edukacyjnych jakie ma do realizacji kadra Parku wobec turystów odwiedzających KPN, a także uczniów, nauczycieli i studentów licznie i często korzystających z oferty edukacyjnej Parku. Szczególne znaczenie dla efektywności pracy edukacyjnej mają uczniowie ze szkół położonych w otulinie KPN. Zarówno oni, jak i ich nauczyciele na co dzień obcują z przyrodą tego obszaru, a jego wyjątkowe walory przyrodnicze poznają na zajęciach dydaktycznych. Mają możliwość – częściej niż goście z innych stron Polski – odwiedzać zakątki Parku, dlatego też mogą i powinni być bardziej zaangażowani w ochronę karkonoskiej przyrody.

1.1. Formy i metody realizacji programu edukacyjnego

Wszystkie zadania edukacyjne są realizowane za pomocą szerokiego wachlarza form i metod. Szczególnie preferowane są w KPN metody aktywne, dla których wspaniałą bazę stanowi ekspozycja „Wirtualne Karkonosze” w Karkonoskim Centrum Edukacji Ekologicznej KPN w Szklarskiej

Porębie. Ponadto w obiekcie tym znajdują się odpowiednio wyposażone sale do prowadzenia zajęć. Pracownicy Parku są w tej szczęśliwej sytuacji, że do prowadzenia efektywnej edukacji ekologicznej dysponują bez ograniczeń najważniejszą bazą dydaktyczną, jaką stanowi przepiękny teren. Umożliwia on realizację zajęć, które – dzięki bezpośredniemu kontaktowi z przyrodą – uwrażliwiają zmysły i doskonałą umiejętność obserwacji oraz kształtują nawyki dbania o środowisko. Zajęcia w terenie zazwyczaj są uzupełnieniem pracy w Centrum. W codziennej pracy edukacyjnej zdajemy sobie w pełni sprawę z tego, jak ważnym czynnikiem decydującym o skuteczności edukacji jest dobranie odpowiedniej formy przekazu i metody realizacji zajęć. Staramy się koncentrować nasze działania edukacyjne na umożliwieniu samodzielnego zdobywania wiedzy oraz doświadczeń w zależności od rodzaju, poziomu i zainteresowań poszczególnych uczestników zajęć. Z pewnością aktywizująco wpływają na nich samodzielnie wykonywane ćwiczenia, obserwacje i doświadczenia, udział w różnego typu konkursach o przyrodzie Karkonoskiego Parku Narodowego.

Formami edukacji biernej realizowanymi w KPN są publikacje, filmy, prezentacje, wystawy fotograficzne i plastyczne, tablice i pulpity informacyjne.

Z kolei formy edukacji czynnej, to:

- zajęcia terenowe na ścieżkach dydaktycznych,
- warsztaty edukacyjne dla dzieci,
- warsztaty naukowo-edukacyjne dla młodzieży i nauczycieli,
- wycieczki dydaktyczne,
- badania terenowe (dla uczniów przygotowujących prace na Olimpiadę Biologiczną i uczestników programu czynnej ochrony płazów),
- szkolenia dla przewodników turystycznych i GOPR,
- zwiedzanie Muzeum Przyrodniczego i alpinarium KPN.

Często, ze względu na skuteczność oddziaływania, różne formy i metody są łączone. Każda z form jeżeli jest stosowana, jest też wzbogacana w treść i sposoby przekazu, w zależności od pomysłowości prowadzącego spotkanie, jak i uczestników. Na podstawie dotychczasowego doświadczenia możemy stwierdzić, że z przedstawionych powyżej form najskuteczniejsze i najbardziej pożądane w realizacji to:

- wycieczki dydaktyczne połączone z badaniami terenowymi,
- warsztaty naukowo-edukacyjne,
- wycieczki dydaktyczne połączone ze szkoleniem z zasad bezpiecznego poruszania się po górach.

1.2. Edukacyjne programy wykonawcze Karkonoskiego Parku Narodowego

Obecnie pracownicy działu edukacyjnego Karkonoskiego Parku Narodowego realizują program edukacyjny „**4 x PARK**”, przeznaczony głównie dla szkół i placówek oświatowych z otuliny KPN i z rejonu Dolnego Śląska. Składają się na niego cztery części, które można realizować w dowolnym czasie dostosowując się do możliwości własnych zarówno Parku jak młodzieży i nauczycieli:

1. Spotkanie z uczestnikami w Karkonoskim Centrum Edukacji Ekologicznej KPN, w Muzeum Przyrodniczym KPN, ewentualnie w szkole.
2. Zajęcia terenowe na 3. wariantowej ścieżce dydaktycznej „Chojnik” lub ścieżce do Wodospadu Szklarki.
3. Zajęcia terenowe na wybranej ścieżce dydaktycznej w obszarze głównym KPN.
4. Wyjazd do KRNAP (Czechy).

Realizowany jest również program edukacyjny „**3 x PARK**” adresowany do osób niepełnosprawnych. Jest on realizowany przy ścisłej współpracy z nauczycielami ze szkół specjalnych i liderami „Warsztatów Terapii Zajęciowej”.

Karkonoski Park Narodowy dostosował szlak do Wodospadu Szklarki dla osób niepełnosprawnych, na którym jest możliwość prowadzenia bezpiecznych i skutecznych zajęć terenowych. W ramach współpracy transgranicznej korzystamy również z podobnego obiektu w KRNAP (Czechy). Program składa się z trzech części, które w sposób bezpieczny i skuteczny pozwalają osobom niepełnosprawnym zapoznać się z karkonoską przyrodą.

1. Prezentacja o walorach przyrodniczych KPN.
2. Zajęcia terenowe na ścieżce dydaktycznej do Wodospadu Szklarki.
3. Wyjazd do KRNAP (Czechy).

W infrastrukturze edukacyjnej Karkonoskiego Parku Narodowego szczególną rolę pełnią ścieżki dydaktyczne. Są one niezastąpioną formą realizacji aktywnych metod edukacyjnych poprzez bezpośredni kontakt z przyrodą. Mają one i tę dodatkową zaletę, że ich merytoryczny zakres jest niezwykle urozmaicony: zmienia się w zależności od pory roku, a nawet od pogody. Na terenie Parku jest 9 takich ścieżek. Różnią się one treścią (zostały wyznaczone w różnych terenach KPN), długością i stopniem trudności:

1. Ścieżka dydaktyczna „Chojnik”.
2. Ścieżka „Wokół Wielkiego i Małego Stawu”.
3. „Ścieżka przyrodnicza we Wschodnich Karkonoszach”.
4. Ścieżka dydaktyczna „Śląską Drogą na Śnieżkę”.
5. „Ścieżka dydaktyczna po ekosystemach leśnych”.
6. Ścieżka dydaktyczna „Na Górę Chojnik”.
7. Ścieżka dydaktyczna „Do Wodospadu Szklarki”.
8. Ścieżka dydaktyczna „Szrenica” przyporządkowana ofercie edukacyjnej Karkonoskiego Centrum Edukacji Ekologicznej.
9. Transgraniczna ścieżka dydaktyczna „Polodowcowe dziedzictwo Karkonoszy”.

Zajęcia na ścieżkach są urozmaicane grami i zabawami terenowymi, dostosowanymi do możliwości i percepcji uczestników. Większość ścieżek posiada opracowane i wydane przewodniki. Na uwagę w ofercie edukacyjnej Karkonoskiego Parku Narodowego zasługują także zajęcia kameralne i terenowe „zamawiane”:

- w uzgodnionych wcześniej terminach lekcje przyrodnicze dla dzieci i młodzieży szkolnej,
- prelekcje dla wszystkich zainteresowanych,
- filmy edukacyjne.

1.3. Współpraca transgraniczna z zakresu edukacji ekologicznej Karkonoskiego Parku Narodowego

Istnieje również aspekt międzynarodowy powyższych programów i form ich realizacji. Od 1992 Karkonoski Park Narodowy jest Bilateralnym Rezerwatem Biosfery MAB. W ramach

działalności edukacyjnej Parku została nawiązana prężna współpraca pomiędzy KPN i KRNAP. Wymiernym efektem tej współpracy są zrealizowane w każdym Parku, przy współpracy szkół, warsztaty naukowo-edukacyjne, wzajemne zapraszanie się na lokalne imprezy ekologiczne, czy też kilkudniowe warsztaty o wcześniej ustalonym zakresie w Ośrodku Edukacji Ekologicznej KRNAP w Rychnowskiej Boudzie (Czechy). Ciekawy, wspólnie zrealizowany pomysł, to wytyczenie i opracowanie w postaci przewodnika i pulpitów informacyjnych pierwszej transgranicznej (KPN/KRNAP) ścieżki edukacyjnej „Polodowcowe dziedzictwo Karkonoszy”.

Polsko-czeską wspólną tradycją są też górskie rajdy naukowo – edukacyjne (putiaki), na które rokrocznie wyruszają członkowie parkowych klubów przyrodniczych, oczywiście – pod opieką pracowników edukacyjnych obu parków. Na uwagę zasługuje także patronat obu parków nad partnerstwem szkół w Lanova i Szklarskiej Porębie. Szkoły te realizują projekt „Dzieci Karkonoszy”. Oba parki włączyły się również w Program Operacyjny EWT Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska

2007–2013 z projektem „Wzmocnienie współpracy transgranicznej w edukacji Ekologicznej KRNAP i KPN”

2. Karkonoskie Centrum Edukacji Ekologicznej

– nowy obiekt Karkonoskiego Parku Narodowego, zlokalizowany w pobliżu dolnej stacji wyciągu krzesełkowego na Szrenicę. Został on uruchomiony w maju 2003 roku. Powstał dzięki pomocy finansowej Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie. Wyposażenie Centrum w infrastrukturę dydaktyczną i edukacyjną finansować będą: Ekofundusz, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. W roku 2005 placówka została w większości wyposażona w nowoczesny sprzęt do prowadzenia działalności edukacyjnej i naukowej. W obiekcie funkcjonuje sala projekcyjna, pracownie: terenowa i plastyczna, Galeria, a także biblioteka przyrodnicza z czytelnią. Zorganizowane grupy i turyści indywidualni mogą skorzystać z ekspozycji multimedialnej, która w sposób nowoczesny i ciekawy pozwala zapoznać się z karkonoską przyrodą i historią Karkonoszy, a także uzyskać wiele przydatnych informacji turystycznych. Przy Karkonoskim Centrum Edukacji Ekologicznej rozpoczyna się ścieżka przyrodnicza na Szrenicę.

3. Muzeum Przyrodnicze KPN

Istnieje od 1962 roku, prowadzi działalność informacyjną, wystawienniczą i edukacyjną.

W Muzeum znajdują się 3 sale dla zwiedzających, w których prezentowana jest geologia Karkonoszy, flora i fauna KPN, parki narodowe i obszary chronione w Polsce. Przy Muzeum znajduje się małe alpinarium – ogródek roślin karkonoskich z 90 gatunkami roślin.

Prezentowane są także wystawy czasowe o tematyce przyrodniczej.

W Muzeum odbywają się prelekcje przyrodnicze, działalności edukacyjnej przyporządkowana jest również ścieżka dydaktyczna dla dzieci i młodzieży „Chojnik” – wytyczona na północnym zboczu Góry Chojnik.

4. Domek Myśliwski

– jest również ośrodkiem edukacyjnym Karkonoskiego Parku Narodowego. Malowniczo położony w pobliżu Kotła Małego Stawu pełni funkcje informacyjne i edukacyjne. Pracownicy Parku udzielają porad i pomocy turystom odwiedzającym park, organizowane są tu imprezy o charakterze szkoleniowym i edukacyjnym, jest tu pełne zaplecze do prowadzenia

atrakcyjnych zajęć. W Domku Myśliwskim znajdują się także pokoje gościnne.

* * *

Karkonoski Park Narodowy angażuje się czynnie w różnego rodzaju imprezy i uroczystości lokalne. Są to: Mikołajki, Śniegolepy, Ekologiczna Majówka, festyny (w Szklarskiej Porębie), Kowarska Majówka (w Kowarach), Dzień Ziemi (obchody lokalne i centralne w Warszawie). Szczególnym powodzeniem i zainteresowaniem cieszą się nasze plenery malarskie „Karkonoskie Inspiracje”.

Zdjęcia: Sabina Tabaka